

“J.D. Salingerning “The Catcher in the Rye” asari nomining tarjima masalalari
va uning madaniy-lingvistik asoslari”

**Matchanova Mohinur Otabek Qizi, Urganch Innovation University,
O‘zbek Va Xorijiy Filologiyasi Kafedrasi, Stajor-O‘Qituvchisi
Otaxonova Gulasal Boboxon Qizi, Urganch Innovation University,
Filologiya Va Tillarni O‘Qitish: Ingliz Tili Ta’lim Yo‘Nalishi Talabasi**

Annotatsiya: Ushbu maqola J.D. Salingerning *The Catcher in the Rye* asar nomini o‘zbek tiliga tarjima qilishning lingvistik, stilistik va madaniy asoslarini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qiladi. Asarning nomi va g‘oyasini qamrab olgan turli variantlar mukammal tahlil qilinadi. Maqola qiyosiy tahlil, adabiy manbalar va filologik yondashuvlarga asoslanib, tarjima jarayonining murakkab jihatlarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: qo‘riqchi, xaloskor, tarjima, personaj, tarjimon, ibora

Tarjima jarayoni har doim muallif matni bilan o‘z madaniyatimiz o‘rtasidagi murakkab muloqotni anglatadi. Ayniqsa, J.D. Salingerning “*The Catcher in the Rye*” asari o‘zbek tiliga tarjima qilinganida, uning nomidagi ramziy, stilistik va madaniy qatlamlarni saqlash o‘ziga xos muammo bo‘lib qoladi. Ushbu maqolada asar nomining tarjima variantlari va ularning ruhiy, madaniy, lingvistik asoslari filologik tahlil etiladi. Asar nomining turli tarjimalari — “Javdarzor qo‘riqchisi”, “Javdarzor xaloskori”, “Javdarzor himoyachisi” — va ularning afzalliklari, kamchiliklari shuningdek, muallif matnini va Holden Caulfield personajining nutq uslubini qiyosiy tarzda ko‘rib chiqamiz.

Asar nomining kelib chiqishi va ramziy ma’nosi

Asar nomi — “*The Catcher in the Rye*” — Robert Burnsning she’ridan (“*Comin’ Thro’ the Rye*”) kelib chiqqan bo‘lib, asarda Holden Caulfieldning bolalikni saqlab qolish orzusini ifodalaydi¹. Holdenning o‘z og‘zidan buni quyidagicha tushuntiradi:

¹ SparkNotes (2023). “*The Catcher in the Rye Study Guide*.”

“I keep picturing all these little kids playing some game in this big field of rye... What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff...”².

Bu tasvir Holdenning bolalikning begunohligini va insoniy poklikni himoya qilish orzusini aks ettiradi.

Asar nomining turli tarjimalari va asosiy variantlar

Turli tillardagi tarjimalar Holdenning ushbu orzusini qanday talqin qilishini aks ettiradi:

Til	Tarjima nomi	Manba
Fransuzcha	“L'attrape-cœurs”	literal: “yuraklarni tutuvchi”
Ispancha	“El guardián entre el centeno”	literal: “javdarzor qo‘riqchisi”
Nemischa	“Der Fänger im Roggen”	literal: “javdarzor tutuvchi”
O‘zbekcha	“Javdarzor qo‘riqchisi”	Rahimjonova va Mirahmatova tarjimasi (2020)

O‘zbek tarjimasida eng mashhur variant — “Javdarzor qo‘riqchisi”³. Shu bilan birga, “Javdarzor xaloskori” shaklida ham qo‘llash mumkin, chunki Holdenning ruhiy iztiroblari va “najot” topishga bo‘lgan intilishi uni “xaloskor” obraziga yaqinlashtiradi.

“Qo‘riqchi” va “xaloskor” tushunchalarining qiyosiy tahlili

Komissarovning tarjima nazariyasi bo‘yicha literal (formal), dinamik va funksional ekvivalentlik tushunchalari mavjud⁴. Shu nuqtai nazardan, “qo‘riqchi” so‘zi literal ekvivalentlikka asoslanadi — “catcher”ning so‘zma-so‘z tarjimasi. Ammo Holdenning orzusi va ichki dunyosi — bolalar “qulashidan” najot topishi — dinamik va funksional ekvivalentlikni ham taqozo qiladi. Shu bois “xaloskor” so‘zi Holdenning “najotkor” orzusini yanada boyroq aks ettiradi⁵

² *The Catcher in the Rye*, Salinger, 1951

³ Zuhra Rahimjonova va O‘g‘iloy Mirahmatova, Asaxiy Books, 2020

⁴ Komissarov, V.N. (1990). *Teoriya perevoda: lingvisticheskiye aspekty*. Moskva: Mezhdunarodnyye otnosheniya

⁵ LitCharts (2023). “The Catcher in the Rye Themes.”

Tarjima uslubiyati: Holden Caulfieldning ovozi

Holdenning nutqi — birinchi shaxs (first-person narrative), ko‘plab sleng va idiomatik ifodalar bilan to‘yingan. SparkNotes bu nutqni “havaskor va yalqin” deb ta’riflaydi. Masalan, Holdenning tez-tez ishlatadigan so‘zlari: “lousy”, “swell”, “hell”, “damn”⁶.

LitCharts esa Holdenning nutqini “1950-yillardagi ko‘plab idiomatik ifodalar va sleng” deb tavsiflab, uning personajini yanada rang-barang qiladi, deya ta’kidlaydi. Shu jihatdan, tarjimada bu so‘zlarni to‘g‘ri va madaniy moslashtirish muhim:

Inglizcha: “It was pretty damn cold.”

O‘zbekcha: “Juda sovuq edi, la’nati sovuq!” (dinamik va stilistik ekvivalentlik asosida)

Tarjima jarayonida ushbu kolloquializm va idiomalar o‘zbek madaniyatiga yaqin bo‘lgan, ammo zamonaviy bo‘lishi muhim.

Madaniy interferensiya va tarjimada aks ettirilishi

Madaniy realiyalar tarjimada asosiy muammo bo‘lib qoladi. Komissarov ta’kidlaganidek, madaniy realiyalarni to‘g‘ri yetkazish tarjimonning madaniy kompetensiyasiga bog‘liqdir. Masalan, “javdarzor” iborasi o‘zbek madaniyatida chuqur ildiz otmagan. Shu bois, tarjimon uni o‘zbek o‘quvchisiga tanish konnotatsiyalar bilan boyitadi.

Inglizcha: “playing some game in this big field of rye”

O‘zbekcha: “javdarzor bo‘ylab o‘yin o‘ynayotgan bolalar” (mazmuniy ekvivalentlik asosida)

Shunday qilib, tarjima jarayonida o‘zbek o‘quvchisi uchun qabul qilinadigan obraz yaratishga e’tibor qaratiladi.

Lingvistik va stilistik qiyosiy tahlil

Asarda ko‘plab sleng so‘zlar borligi uni o‘zbek tiliga tarjima qilishda grammatik o‘zgarishlar va leksik yangiliklarni kiritishni talab qiladi. Masalan:

“**phony**” — soxta, yolg‘onchi (asl ma’nosi)

“**crummy**” — iflos, yomon (lingvistik moslashtirish bilan)

Tarjimada bunday so‘zlar o‘zbekcha “soxta”, “yolg‘onchi”, “iflos” kabi so‘zlar bilan almashtiriladi.

Stilistik moslik

⁶ SparkNotes (2023). “The Catcher in the Rye Study Guide.”

Tarjima asarning ruhiyatiga mos tushishi shart. Holdenning isyonkor, o‘ziga xos va samimiy nutqi asarning asosiy stilistik asosidir. Shu sababli, tarjimonning maqsadi shunchaki so‘zlarni emas, balki Holdenning ovozi ham yetkazish bo‘lishi kerak⁷.

Tarjima nazariyasi yondashuvlari:

Formal ekvivalentlik: “Catcher” – “qo‘riqchi”

Dinamik ekvivalentlik: “xaloskor” – Holdenning bolalarni “qulash”dan asrab qolish orzusi bilan bog‘liq

Funksional ekvivalentlik: O‘quvchi uchun asar ruhini yetkazish

Shunday qilib, tarjima literal shaklda emas, balki dinamik va funksional yondashuvlar uyg‘unligida bo‘lishi kerak.

Tarjima variantlari va afzalliklari

Quyidagi jadvalda asosiy variantlar va ularning afzalliklari ko‘rsatilgan:

Variante	Ma’nosi	Afzalligi
Javdarzor qo‘riqchisi	Formal va literal tarjima	Asl matnga yaqin
Javdarzor xaloskori	Ruhiy va dinamik jihatdan boy	Holdenning “najotkor” orzusini aks ettiradi
Javdarzor himoyachisi	Qisqalik va umumiylik	O‘quvchiga tushunarli va qulay

Xulosa

Umuman olganda, “The Catcher in the Rye” asari nomining tarjimasini literal, ruhiy va madaniy qatlamlarni o‘zida mujassam etadi. Holden Caulfieldning orzusi — bolalikning pokligini asrab qolish — tarjimonning asosiy vazifasini belgilaydi. “Javdarzor qo‘riqchisi” va “Javdarzor xaloskori” so‘zlari ushbu vazifani turli yondashuvlarda mukammal ifodalaydi. Tarjima jarayonida literal ekvivalentlik yetarli bo‘lmaydi: tarjimon Holdenning ovozi, asarning madaniy konnotatsiyalari va o‘zbek o‘quvchisi uchun ruhiy uyg‘unlikni ta’minlashga alohida e’tibor qaratishi zarur⁸.

⁷ LitCharts (2023). “The Catcher in the Rye Themes.”

⁸ SparkNotes (2023). “The Catcher in the Rye Study Guide.”

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Komissarov, V.N. (1990). Teoriya perevoda: lingvisticheskiye aspekty. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya.
2. Rahimjonova, Z. va Mirahmatova, O‘. (2020). The Catcher in the Rye asarining o‘zbek tilidagi tarjima muammolari. Toshkent: Asaxiy Books.
3. SparkNotes (2023). “The Catcher in the Rye Study Guide.” sparknotes.com
4. LitCharts (2023). “The Catcher in the Rye Themes.” litcharts.com

**Research Science and
Innovation House**